

Siniša Tucić

ŽIVELA SLOBODA!

(o monografiji i retrospektivnoj izložbi o radu Nuneta Popovića i umetničke grupe MAGNET u Muzeju savremene umetnosti Vojvodine)

Nakon petnaest godina, u Muzeju savremene umetnosti Vojvodine, 18. novembra 2011. otvorena je retrospektivna izložba „Živela sloboda!“ o delovanju beogradskog umetnika Nuneta Popovića i grupe MAGNET. Kako je napisano u najavi izložbe, objavljenoj na sajtu <http://magnet.nune.biz/site/>, publici je po prvi put kroz printove velikog formata, fotografije, video zapise, faksimile medijskih izveštaja, artefakte i brojna dokumenta, predstavljena ukupna slika o radu ove grupe i hronologija njenih akcija u periodu od 1996. do 1998. godine.

Kao jedan od svedoka umetničkog angažmana Nuneta Popovića i kao polaznik književne škole „Tradicija avangarde“, koju je od 1993. do 1995. vodio moj otac Vujica Rešin Tucić, zajedno sa književnim kritičarem Ostojom Kisićem, a iz koje je nastala grupa MAGNET, sa ove vremenske distance, lakše mogu da pokušam da odgovorim na pitanje: Šta je pobunjeni čovek? – koje je u nekom drugom vremenu postavio Alber Kami. Pišući o metafizičkoj pobuni, ovaj veliki francuski književnik i filozof kaže: *Šta je pobunjeni čovek? Čovek koji kaže „ne“. Ali ako odbija, on ne odustaje: to je takođe čovek koji kaže „da“ od svog prvog poriva (...)* Koji je sadržaj toga „ne“? – Ono znači na primer: „To je predugo trajalo“, „Dovde da, dalje ne“, „Idete predaleko“ i još „Ima granica koju ne smete preći“.

Pitanje slobode i pobune Nune Popović (1974) je otvorio 29. aprila 1996, izvodeći sa svojim saradnicima, članovima grupe Ivanom Pravdićem i Jelenom Marjanov, umetnost na ulicu. Uličnim performansom „FaluSerbia“ u jednom prolećnom danu, Nune je rekao – Ne! Postavio je jasnu granicu, između dotadašnje prakse galerijsko-apolonijske umetnosti bezbednih okvira i državne kontrole i novim jezikom, pronoseći crveni falus visine 80 santimetara sa slikom tadašnjeg predsednika Srbije Slobodana Miloševića kroz glavnu beogradsku ulicu, objavio nenasilnim sredstvima svojevrsnu pobunu, kako u umetnosti, tako i u samom životu. Oslobođajući sopstvenu kreativnu energiju, članovi MAGNETA su potom izveli niz nesvakidašnjih performansa na različitim mestima: jedenje pogače i ispijanje vina podno zidina Srpske akademije nauka i umetnosti, razbijanje novog televizora marke PHILIPS ispred zgrade RTS-a u 19.30 h, isterivanje đavola iz Narodne biblioteke Srbije...

Od tog proleća 1996. više ništa neće biti isto. Praksa uličnih akcija, iza kojih je stajao Nune Popović i mladi beogradski umetnici, postala je obrazac za mnoge demonstracije, kampanje, od studentskih i građanskih protesta 1996/97. zbog krađe lokalnih izbora do otporaške pesnice, koje su na kraju dovele do svrgavanja Miloševićevog režima sa vlasti 5. oktobra 2000. Tu činjenicu su celih petnaest godina prećutkivali kustosi galerija, istoričari umetnosti (osim bojažljivih izuzetaka i pokušaja da se na mala vrata, polovično i neretko

netačno progovori o MAGNETU) i celokupna kulturna javnost u Srbiji. Ipak, na inicijativu menadžera MSUV Jovana Jakšića, po prvi put je, na studiozan način, kroz izložbu i prateću monografiju sa istoimenim naslovom „Živela sloboda!“ od početka do kraja prezentovan rad ove umetničke grupe.

Grupa MAGNET, izvela je u dva ciklusa (Put u novo društvo 1996. i Ciklus o klanju Srbije 1997.) ukupno osam umetničkih performansa na ulicama Beograda. Ulične akcije MAGNETA nisu bile puke političke provokacije tadašnjeg režima. Dramaturški dobro osmišljene i estetski pročišćene, u sebi su pored višeslojne simbolike, sadržale jasnu umetničku poruku, ali su istovremeno bile otvorene za interakciju sa publikom, koju su činili simpatizeri grupe, novinari medijskih kuća, slučajni prolaznici... Sa druge strane ni režim nije sedeo skrštenih ruku. Performansi su neretko bili prekidani od strane policije koja je hapsila i maltretirala umetnike protiv kojih su pokretani sudski procesi.

Nune Popović je, kao predloške za svoje ulične akcije, koristio obrasce velikih mitova evropske kulture, kroz formu uličnog pozorišnog hepeninga, uz elemente karnevalizacije samog umetničkog čina. Sa velikom dozom hrabrosti, inventivno i duhovito, MAGNET je umetničkim sredstvima prkosio tadašnjem režimu i njegovom retrogradnom kulturnom modelu.

Jedan od prvih koji je u leto 1997. podržao i teorijski verifikovao rad grupe MAGNET, beogradski istoričar umetnosti Jovan Despotović, u predgovoru pratećoj monografiji, ukazuje da na delovanje Nuneta Popovića i mladih umetnika okupljenih oko MAGNETA danas pre možemo gledati kao na još uvek aktuelno stanje pobune iz ranijeg perioda, nego da se iz lagodne akademske pozicije bavimo pukom istorizacijom MAGNETOVOG rada.¹ Kao krajnja ishodišta svojih uličnih performansa, MAGNET je mapirao institucije na kojima je počivao tadašnji režim, a koje u velikoj meri i danas održavaju trenutno letargično stanje i kočice modernizacijske procese u Srbiji: predsedništvo Srbije, već pominjanu zgradu SANU-a i Narodnu biblioteku, RTS, tadašnju Narodnu banku Jugoslavije, Skupštinu grada Beograda...

Pišući direktno o akcijama MAGNETA, Despotović je uočio dve glavne karakteristike: „poznatu formu javne (ulične) protestne aktivnosti koja se danas uobičajeno naziva performans i koja objedinjava iskustva vizuelnih umetnosti, pozorišta i literature, ali koja je po prvi put ‘formatirana’ za masmedije kao sredstvo pomoć kojeg je ‘Magnet’ efektno došlo do najšire javnosti, što pre toga nije pošlo za rukom nijednoj umetničkoj, niti mnogim drugačijim institucijama i organizacijama. Performansi ‘Magenta’ podsticali su osećanja pobune i izazivali potrebe za aktivnim, kreativnim i nenasilnim otporom protiv krvavog režima.“² Zahvaljujući dobro osmišljenoj medijskoj strategiji, akcije umetničke grupe MAGNET pratili su i elektronski i štampani mediji. Snimke sa beogradskih ulica na kojima su mladi umetnici emitovale su svetske medijske kuće (CNN, Euronews, BBC), a izveštaji sa fotografijama performansa neretko su izlazili na naslovnim stranicama dnevnih novina („Naša borba“, „Dnevni telegraf“).

¹ Jovan Despotović: „Podsticanje nužnosti pobune“, predgovor za monografiju *Živela sloboda*, povodom retrospektivne izložbe o radu Nuneta Popovića i grupe MAGNET, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad, 2011, str. 8.

² Isto, str. 9.

Pored Despotovićeovog predgovora, hronoloških opisa uličnih akcija, obimne dokumentacije, fotografija, medijskih izveštaja, prateća monografija donosi analitičke tekstove novinara, književnika, kritičara, stručnjaka za medije, koji su pratili i podržavali angažman Nuneta Popovića i umetničke grupe MAGNET. O MAGNETU su pisali: Ivan Pravdić, Srđan V. Tešin, Nenad Milošević, Biljana Živančević... Posebno je zanimljiva analiza Mine Vuletić, koja u tekstu „THE MAKING OF (Kako su realizovani ulični projekti grupe MAGNET)“ izdvaja pojedine faze u radu na performansima, pišući o kreativnom timu grupe i načinu na koji je on funkcionisao, pripremama, samim akcijama, o odnosima sa javnošću, medijima i postprodukciji. Umetnički događaji koje su na ulicama Beograda izvodili članovi grupe MAGNET, imali su svoj tok, dinamiku, priču, a sami stvaraoci su usput kroz novinske tekstove, intervjuje, izjave iznosili stavove o trenutnoj političkoj situaciji, događanjima u kulturi, sveobuhvatnom društvenom stanju, ne zaboravljajući pri tom da su deo globalnog sveta i da je na prelazu iz 20. u 21. vek neophodno da se deluje planetarno.

U vremenu postmoderne, smrti utopija, kada je umetnost postala stvar manjinske elite, a teorija dobila veći značaj od samog umetničkog čina, umetnici okupljeni oko MAGNETA, reaktualizuju modernističke strategije konkretnog delovanja u cilju promene trenutne realnosti u društvu. Pronalazeći svoje uporište u umetnosti 20. veka (od futurizma, dadaizma, nadrealizma do nove umetničke prakse šezdesetih, sedamdesetih i osamdesetih godina), oni su na eksplicitan način ukazali na neophodnost avangarde, dajući joj novi smisao i funkciju u borbi protiv totalitarnih režima. U prekomilionskoj metropoli, glavnom gradu države koja je devedesetih doživela društveni, politički, ekonomski i sveopšti kulturni sunovrat, mladi beogradski umetnici retrogradnom tradicionalizmu, populizmu, turbofolku suprotstavljaju na razumljiv i svima dostupan način alternativu kroz umetnost. Baštineći tradiciju domanovićevske alegorične satire (vođa naroda – predsednik Srbije je zaklao državu koju simbolize mrtva svinja), zenitističke spiritualnosti Ljubomira Micića (u vidu manifestne objave – Kola za spasavanje su stigla), kreativnog, kosmopolitskog i istraživačkog duha beogradskog nadrealističkog kruga, te umetničke prakse pozorišnih hepeninga (iz slavni dana BITEF-a), oni su glavnom gradu, uz odobravanje mnogih građana, vraćali duh nekih srećnijih vremena iz ne tako daleke prošlosti. Otuda ne čudi podrška umetnika, književnika, uglednih i priznatih pojedinaca koji dolaze iz različitih oblasti javnog delovanja. Pomenimo samo arhitektu Bogdana Bogdanovića, jednog od najvećih i najautentičnijih beogradskih intelektualaca, koji je početkom devedesetih, pod pritiskom Miloševićevog režima morao da napusti grad i zemlju u kojoj je proveo najveći deo svog života. Bogdanović je sve vreme iz Beča pratio rad MAGNETA i u najodsudnijim momentima podržavao mlade beogradske umetnike.

Iako cela izložba donosi ukupnu sliku o radu umetničke grupe MAGNET, potrebno je posebno sagledati umetničku i životnu sudbinu Nuneta Popovića. Kao stipendista već pominjane književne škole „Tradicija avangarde“, u umetnost je krenuo sa svešću da je život važniji od umetnosti i da umetnik stvara ne da bi unapredio umetnost, nego radi života samog. Samim tim što ga je zanimalo život, tokom svog delovanja u grupi MAGNET, veoma je vešto manevrisao na granici između umetnosti i politike, ali potpuno svestan da je on umetnik, a ne političar. Polazeći od premise Jozefa Bojsa po kojoj umetnost ne treba da postane politika, već treba politika da postane umetnost, svojim uličnim performansima

je nudio rešenja o tome kako kreativnim i nenasilnim sredstvima krenuti u stvaranje novog društva. Prihvatio je i da je umetnik sluga društva, onako kao što mu je to u jednom intervjuu rekla Marina Abramović, koji je on lično napravio sa našom najvećom umetnicom nekoliko meseci pre uličnih akcija. Ponudio je sav kreativni potencijal u svojim najboljim godinama u cilju stvaranja nečeg boljeg i lepšeg.

Nažalost, ovo društvo nije prihvatilo njega. Umesto angažmana, dobijao je pozive na suđenja. Pretilo mu je tri godine zatvora, zbog čega je, tokom bombardovanja 1999. morao da napusti Srbiju i da pronađe utočište u Crnoj Gori. Godinu dana je živio u Podgorici vodeći Medija centar, a zatim je čitavu deceniju proveo u Ljubljani radeći za instituciju slovenačkog ombudsmana. Neka druga sredina, iskoristila je njegove ideje i kreativnost.

Nune Popović se u Srbiju, nakon 11 godina vratio gotovo neprimetno. Živi i radi u Novom Sadu, gradu koji je poznat po alternativni i avangardi, ali i po neretkom nerazumevanju i ignorisanju svojih umetnika. Ipak, poslednjih godina, zahvaljujući politici Muzeja savremene umetnosti Vojvodine i ljudima koji vode tu kulturnu instituciju (bivši direktor Živko Grozdanić Gera i sadašnji Vladimir Kopicl), mnogi stvaraoci i starijih i mlađih generacija doživljavaju sopstvenu afirmaciju i reafirmaciju. Muzej je pokazao da je i pored svoje misije da prvenstveno baštini i sakuplja radove savremenih vojvođanskih umetnika i umetnica, (za nekoliko godina priređene su retrospektivne izložbe Slavka Matkovića, Balinta Sombatića, Katalin Ladik, Vujice Rešin Tucića...) spreman da brže reaguje i verifikuje novije pojave u savremenoj istoriji umetnosti.

Ovih dana, navršila se dvogodišnjica od smrti moga oca. Jedna od njegovih velikih želja za života bila je da izađe monografija o delovanju umetničke grupe MAGNET i da se verifikuje rad i angažman mladih beogradskih umetnika. Izdavanje monografije i sama izložba potvrđuju da susretanje umetnika različitih generacija i osmišljavanje alternativnih edukacija daje konkretne rezultate, pomera stvari napred i, za razliku od programa zvaničnih kulturnih institucija, kreativno utiče na stvarnost.

U produkcijskom smislu, izložba koju je kao autor osmislio i realizovao Nune Popović u saradnji sa producentom Jovanom Jakšićem, nesumnjivo postavlja standarde i pokazuje kako umetnik treba da deluje i u mediju uličnog performansa i u prostoru galerije. Radovi umetničke grupe MAGNET i duh pobune je, nadam se samo privremeno, do 15. decembra 2011. u muzeju. Nakon toga, izađimo ponovo na ulicu i zavolimo život u njegovim i dobrim i lošim manifestacijama. Živela sloboda!